

7. The transfer of training which can be noticed on ages over 20 years is proportional to the transfer of training on ages of 15-20 years.

8. As it is with the training, the transfer of training is different in the mental processes. It is greater in memory, smaller in imagination and still smaller in mental ability.

9. The transfer of training as well as the training does not integral persist after the training has ceased but it decreases gradually.

These inductions show that the transfer of training in mental ability which entail the training of imagination, and the transfer of training in imagination which follows the training in mental ability are correlative and parallel, and that the transfer of training in these mental faculties is proportionate to the transfer of training which is observed in the training in the various kinds of memory.

It is easy to understand this parallelism and correlation. The training of the mind is governed by general laws. That is to say, the training of any mental faculty is achieved through constant and simultaneous stimulation and strengthening of all the elements which integrate that special faculty. In this integral, of course, attention is of utmost importance for it shines upon the mind during all the time of the training and through the propounded aims it constantly stimulates the mind and calls to action all the connected faculties, first of all the most related ones.

Sensation also adds to the strengthening of the will power which is especially displayed in the constant effort of the subject and moreover so the sense organs which adjust themselves gradually to the faculty trained. It must be noted, too, that the training and the transfer of training is commensurate with the nature of the subject under training and that it depends upon the subject's occasional mood.

Finally, in this report, we are expounding all the differences which are to be observed in the training as well as in the transfer of training in the faculties under consideration in the various degrees of their strength, the ages of the subjects and the steps in the process of the transfer of training.

ΚΡΙΤΙΚΗ.—Περὶ τοῦ «'Ονομαστικοῦ» τοῦ Πολυδεύκους, καὶ ἐρμηνεία σχετικῶν χωρίων, ὑπὸ Μιχαὴλ Στεφανίδου*.

Ο Ίούλιος Πολυδεύκης, σοφιστής γραμματικὸς τῆς 2^{ας} μ. Χ. ἐνατ., ἀνήκει εἰς τοὺς ἔλληνορρωμαίους συγγραφεῖς, ἐκ τῶν ρητόρων «ἀττικιστῶν», τῶν ὅποιων ἔργον ἦτο ἡ μελέτη τῆς ἀττικῆς διαλέκτου ὡς γλώσσης προτύπου, τὴν ὅποιαν καὶ ἐδίδασκον εἰς τοὺς Ρωμαίους μαθητάς των.

* MICH. STEPHANIDES, Le «Onomasticon» de Pollux.

Ἐκ τῶν γραμματικῶν τούτων προῆλθον διάφοροι συναγωγαὶ λέξεων, ὡς τοῦ Διογενιανοῦ οἱ «Περιεργοπένητες», ἡ βάσις τοῦ Ἡσυχιανοῦ λεξικοῦ τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων¹. Τοιαύτη δὲ συναγωγὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πολυδεύκους, φέρει τὸν ὡς ἀνωτέρῳ ἴδιαζοντα τίτλον τοῦ Ὀνομαστικοῦ, ἐξηγούμενον συνήθως ἐκ τοῦ ὅτι τὸ Πολυδεύκειον Λεξικὸν εἶναι συντεταγμένον οὐχὶ κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, ἀλλὰ καθ' ὥλην, τ. ἔ. καθ' ὄμαδας ὄνομάτων ὁμοίων ἢ συναφῶν πραγμάτων. Ἐν τούτοις, ὁ ὄρος Ὀνομαστικὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ σημαίνων συναγωγὴν ὄνομασιῶν ἐξαιρέτων πραγμάτων, ὄνομάτων ἐξερχομένων τοῦ γενικοῦ κοινοχρήστου λεξιλογίου τῶν συνήθων λεξιῶν. Ἐκ τῆς ἐννοίας δ' ἀκριβῶς ταύτης τοῦ Ὀνομαστικοῦ ἐξειλιχθῆ τὸ μεταγενέστερον Ὀνοματολόγος, ἡτοι συνάθροισμα ὄνομασιῶν πραγμάτων ἴδιας τινὸς κατηγορίας, ὃμεν βαθμηδὸν προῆλθεν ἡ σημασία τοῦ συνθέτου: Ὀνοματολογία, ὡς ταύτοσήμου πλέον πρὸς τὸ νεώτερον: Ὁρολογία, τοῦ ὄποιου δ' ὄμως τὸ πρῶτον συνθετικόν: ὄρος, σημαῖνον παρ' ἀρχαίοις ὁρισμὸν ἢ ἐρμηνείαν, προσέλαβε τὴν σημασίαν τοῦ λατινικοῦ terminus, δηλοῦντος τὸ ὄνομα μᾶς εἰδικῆς, ἐπιστημονικῆς ἢ τεχνικῆς, ἐννοίας².

Τὸ εἰς ἡμᾶς παραδοθὲν κείμενον τοῦ Πολυδεύκους εἶναι ἐπιτομὴ τοῦ ἀρχικοῦ ἔργου, ἀποτελουμένη ἐκ δέκα βιβλίων, εἰς ἕκαστον τῶν ὄποιων προτάσσεται ἀφιέρωσις εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Πολυδεύκους Κόμμυδον, τὸν υἱὸν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, τὸν ἀπὸ τοῦ 180 ἔτους αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης. Τὰ περιεχόμενα δὲ τῶν βιβλίων, δυνάμεθα, κατὰ σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν, νὰ χαρακτηρίσωμεν, τοῦ μὲν 1, 3, 8 καὶ 9 ὡς ὄνοματολόγια τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, ἀναφερόμενα εἰς τὰ περὶ θεῶν (1), περὶ γένους καὶ συγγενείας (3), περὶ δικαστικῶν (8) καὶ πόλεως (9), τοῦ δὲ βιβλίου 2 καὶ τοῦ 4 ὡς ὄνοματολόγια τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἡτοι περὶ τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρώπου (2), περὶ ἐργαλείων ἱατρικῶν, περὶ ἀριθμητικῆς, γεωμετρίας καὶ μετρολογίας, καὶ περὶ μουσικῆς, χοροῦ καὶ θεάτρου (4). Τῶν δὲ βιβλίων 5, 6, 7 καὶ 10 ἡ ὥλη εἶναι βιοτεχνική, τ. ἔ. περὶ κυνηγεσίων (5) καὶ συμποτικῶν (6) καὶ περὶ τεχνῶν βαναύσων (7) καὶ σκευῶν οἰκιακῶν (10).

Ἀλλὰ τὰ εἰς ἕκαστον βιβλίον συμπεριλαμβανόμενα ὀνόματα, συνώνυμα καὶ παράγωγα, εἶναι πολλαχοῦ ὅχι μόνον τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίων τάξεων, ἀλλὰ καὶ ἀλλων τάξεων σχετικῶν, ἐκ τῶν «ἀκολούθων» (Γ. 61), ἢ καὶ ὅλως ἀσχέτων πρὸς τὸ θέμα τῆς εἰσηγήσεως, ἐκ τῶν «χύδην» (Ε. 169) συναναφερομένων. Οὕτω δ' ἐπὶ παραδ. εἰς μὲν τὰ περὶ νηῶν προστίθενται ὀνόματα τῶν ἐμμέσως πρὸς τὰ ναυτικὰ σχετιζομένων καὶ τρῶν (εὔδίας καὶ ὅμβρου, καὶ ἀστραπῆς καὶ βροντῆς Α. 105), τὰ δὲ περὶ θεῶν συνεχίζουν

¹ Ἰδὲ παρατηρήσεις μου εἰς τὸν Ἡσύχιον εἰς τὸν Πίνακα τῶν ἐμῶν ἐρμηνειῶν καὶ διορθώσεων εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς, σ. 8-9 καὶ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Αθηνῶν, 15, 1940, σ. 351-352, 16, 1941, σ. 39-42 καὶ 20, 1945, σ. 238-242.

² Ἰδὲ ἐμόν: La Terminologie des anciens ἐν «Isis» 1925, σ. 468 ἐξ.

τὰ περὶ βαφῆς (A. 44) καὶ οἶκου, μετὰ τὰ στρατιωτικὰ τίθενται τὰ γεωργικὰ (A. 236) καὶ τὰ βουκόλια, καὶ εἰς τὰ περὶ γένους (Γ) ἀκολουθοῦν τὰ περὶ φιλίας καὶ φυλῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀσχετα περὶ τραπεζίτῶν καὶ ἀργυρίου καὶ ἀργυρείων μετάλλων καὶ περὶ πλούτου. Ἡ δὴτη δ' αὕτη διάκρισις ἀκολούθων λέξεων καὶ λέξεων χύδην ἀποκλείει, νομίζω, τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι συνέβησαν αἴφνης ἐν τῇ περιλήψει τοῦ ἔργου ξέναι παρεμβολαὶ ἢ μετατοπίσεις κειμένου. Κυριεύουσα δὲ προσοχὴ δίδεται εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν συνωνύμων, τῶν παραλλαγῶν τούτων καὶ τῶν μεταφορικῶν παραγώγων: «Ἄπο μέντοι τριχῶν τριχίας ἵχθυες καὶ τριχίδες καὶ ὑστριχὶς ἢ μάστιξ (B. 24).

Αφ' ἑτέρου δέ, ἀπὸ τῶν δοκίμων ἀττικῶν ὄνομάτων, τῶν «φιλοτιμοτέρων» (A. 85) τοῦ πεζοῦ λόγου, διακρίνει ὁ συγγραφεὺς τὰ «ἰδιωτικὰ» ὄνόματα, ἐννοῶν βεβαίως τὰς κοινοχρήστους ἀττικὰς λέξεις: A. 114 «διατοιχεῖν ἔδει, τὸ γάρ ἀνατοιχεῖν ἰδιωτικόν», τῶν δ' ἐν γένει ἀττικῶν διακρίνει τὰ «εὔτελῆ», βεβαίως τὰ μὴ ἀττικά: A. 83 «μυριοφόρος ναῦς... μυριαγωγὸς εὐτελές», Γ. 95 «ἡγεμῶν ἀγωγός, ἀγωγεὺς εὐτελέστερον». Συνιστῷ δὲ κυρίως τὴν χρῆσιν κυριολεξιῶν, ἐπιτρέπει δ' ὅμως καὶ λέξεις ποιήτικάς: «Τὰ γάρ πεμπώβολα (οἱ τῶν θυσιῶν οὐλοχύται) καὶ τὰ τοιαῦτα ποιητικά» (A. 33), «Λάχνη, χρηστέον γάρ τῷ ὄνόματι, καν ποιητικόν» (B. 22). Ἐντεῦθεν δὲ συμπεραίνομεν, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς ἔλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους, ἡ τῶν ρητόρων γλῶσσα ἦτο ἡ ἀττική, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ Γοργίαν τῶν μεταφορικῶν ὄνομάτων καὶ τροπολογιῶν, ἀλλ' ἡ κατὰ Λυσίαν τῶν κυρίων ὄνομάτων καὶ φράσεων.

Συνήθως παρατάσσει εἰς σειράν τὰ ὄνόματ' ἀνερμήνευτα, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ «παρεξηγεῖται τὴν ἐν αὐτοῖς ἀσφέιαν» (Θ. 94). Τὰ ἐξηγούμενα δὲ ταῦτα ὄνόματα δυνάμεθα (συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα, τὸν ὅποιον ἐδώσαμεν εἰς τὸ Ὀνοματικὸν) νὰ τὰ θεωρήσωμεν ὡς τὰ στενότερον ἐπιτηδευματικὰ ὄνόματα, ὡς τινας εἰδικωτέρους ὅρους. Εἶναι δὲ αἱ ἐξηγήσεις τοῦ Πολυδεύκους ἔρμηνεῖαι πραγματολογικαί, πολλαχοῦ λεπτομερέστεραι, καὶ παρατηρήσεις ἐτυμολογικαί, ἡ αἰτιολογίαι σημασιῶν, οἰον (B. 27): «μῆλον (τοῦ προσώπου) παρὰ τὸ ἀνθεῖν ἐν ὥρᾳ», (B. 87): «ὅινὸς δὲ ἐκατέρωθεν ἀνέστηκεν ὑπὲρ τὰς παρειὰς τὰ καλούμενα μῆλα, ἡ ἐστιν ὑποφθάλμιος φρουρὰ τῶν ὄφθαλμῶν», (B. 49): «καὶ ὄφρύες ἐπαιρόμεναι καὶ δασυνόμεναι. καὶ τὰς ὄφρυς αἱρων ὁ ὑπερήφανος, καὶ πάλιν τὰς ὄφρύας ἀνασπῶν ἡ αἰωρῶν ἡ ἀνέλκων, ἡ ἀνατείνων ὑπὲρ τὰ νέφη». Εἰς τὰ περὶ θήρας κατονομάζει τοὺς «γενναίους» κύνας καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ χρώματα τῶν κυνῶν. Ἐνιαχοῦ καὶ ὑπερβάλλει τὴν ὄνοματικὴν αὐτὴν πραγματογνωσίαν, διηγούμενος καὶ τὰς ἴστορίας τῶν πραγμάτων πρὸς τινα διανάπταυσιν τοῦ μαθητοῦ (A. 45): «Πάλιν δέ σε διαναπάύων ὅπως μὴ κάμης πρὸς ἐν εἶδος ἀποβλέπων, ἐρῶ περὶ πορφύρας, ὅπως τὴν ἀρχὴν εὑρέθη». Μετέρχεται δ' ἐνιαχοῦ καὶ κριτικὴν ἐπιστασίαν κειμένων: «Ο τῆς νεώς ἡγεμῶν... κατ' Ἀντιφῶντα ὁ ποδοχῶν, ἡ μᾶλλον κατ' ἐμὲ ὁ ποδηγῶν» (A. 98). Ταῦτα δὲ

πάντα καθιστούν τὸ Πολυδεύκειον Ὀνομαστικὸν εὐπρόσδεκτον ἀνάγνωσμα, ἐνα τινὰ (θὰ εἴπω) σύνδεσμον λεξικοῦ καὶ πραγματείας, ὅπως ἀφ' ἑτέρου ἔχαρακτήρισα τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου ὡς σύνδεσμον τῶν καθαρευόντων λεξιῶν πρὸς τὰ δημοτικίζοντα.

Ἐν τέλει δ' ὡσαύτως θὰ ἥθελα νὰ ἐκφέρω τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι αἱ προστιθέμεναι εἰς τινας εἰσηγήσεις τῶν βιβλίων τοῦ Ὀνομαστικοῦ διασαφήσεις ἢ αἰτιολογίαι διά τινας ἐλλείψεις τῆς συναγωγῆς, διὸ κακὴν αἴφνης ἐπιλογήν, ἢ διὸ παραλείψεις λέξεων, ὅτι εἶναι ἔμμεσοί τινες ἀπαντήσεις τοῦ Πολυδεύκους διδασκάλου εἰς σχετικὰς παρατηρήσεις ἢ μομφὰς τοῦ Κομμόδου μαθητοῦ. Εἰς τοιαύτας δὲ πιθανῶς παρατηρήσεις ὁφείλονται κυρίως τὰ εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ 4ου βιβλίου λεγόμενα, ὅτι οὐδαμῶς θαυμαστὸν ὁ διδασκαλος νὰ παρέλειψεν ὄνομά τι ἀξιον ἀναγραφῆς, οὔτε δὲ θαυμαστὸν ὅτι καὶ ὁ μαθητὴς αὐτὸς δύναται νὰ ἔνασχοληθῇ εἰς τοιαύτας λεξιλογήσεις κατὰ μίμησιν τοῦ διδασκάλου, κατόπιν τῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του γενομένης ὑφηγήσεως. Δὲν φαίνεται δ' ὡσαύτως ὅλως τυχαῖον καὶ ἀσχετον πρὸς τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν μου, ὅτι τὰς τοιαύτας ἀκριβῶς αἰτιάσεις ἢ ἀπολογίας του (ἰδίως 4 καὶ 6) τερματίζει ὁ Πολυδεύκης διά τινας ἐπισηματέρου τοῦ συνήθους χαιρετισμοῦ πρὸς τὸν μαθητήν του, προσθέτων τὸ «κύριε», ἀντὶ τοῦ ἀλλαχοῦ οἰκείου: «εὔτύχει» ἀπλῶς, ἢ «ἔρρωσο», ὡς νὰ ἥθελε τώρα νὰ ἐπαναφέρῃ ἔμμεσως εἰς τὴν τάξιν ὁ διδασκαλος τὸν ἐλεγκτικὸν μαθητήν, ἢ νὰ διοχυρωθῇ εὐσχήμως ὁ ὑπήκοος παιδαγωγὸς πρὸ τοῦ θρασοῦντος κυρίου του ὅπισθεν τῆς σεβαστικῆς ἐπισήμου ἐθιμοτυπίας. Τὴν ὑπόθεσιν μου δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Κομμόδου, ὅστις καὶ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἔδειξε τ' ἀτίθασσά του ἔνστικτα, διὰ τῶν ὅποιων καὶ κατεστόλιτεν ἔπειτα τὸν αὐτοκρατορικόν του θρόνον.

*

Εἰς τὰς ἀλλοτ' ἀλλαχοῦ δημοσιευθείσας ἐπὶ τοῦ κειμένου τοῦ Πολυδεύκους παρατηρήσεις μου¹ προσθέτω καὶ τὰς ἔξῆς:

B. 37 (ἐκδ. Εγ. Bethe): «Ἐύρεθηναι κεφαλὴν μηδεμίαν σχοῦσαν ωφῆς συμβολήν»².

Εἰς τὴν φράσιν: ωφῆς συμβολὴν ὁ μὲν ὄρος συμβολὴ σημαίνει τὸ γένος (τὸ ὅλον), τὴν ἐν γένει συμβολὴν, τ. ἐ. τὰ διάφορα εἰδη συμβολῶν, κάθε συναρμολόγησιν καθ' οίονδήποτε τρόπον γινομένην, ὁ δὲ ὄρος ωφῆ δηλοῖ τούναντίον τὸ εἶδος (τὸ μέρος), τ. ἐ. ἐκ τῶν διαφόρων συμβολῶν τὸ εἶδος τὸ καλούμενον ἐν τῇ ὀστεολογίᾳ ωφῆ (διὰ πριονωτῶν ἀκρων). Εἶναι δηλονότι ἡ γενικὴ ωφῆς γενικὴ ὄριστικὴ (geniti-

¹ Ιδὲ τὸν Πίνακα τῶν ἐμῶν ἐρμηνεῶν καὶ διορθώσεων εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς, σ. 16-17.

² Ο Dindorf καὶ ὁ Bekker ἔξέδωκαν: συμβόλην (κώδ. A).

tivus definitivus). Ἐντεῦθεν δ' ἔπειται, ὅτι ἡ ὡς ὑποπτος θεωρηθεῖσα¹ φράσις: ραφῆς συμβολὴν κεῖται καλῶς καὶ σημαίνει: συμβολὴν κατὰ ραφήν, ἢ ἐν εἰδει ραφῆς.

Z. 69: «Τὸ δὲ ἄκναπτον ἴμάτιον ὀρεινὸν οἱ μέσοι κωμικοί, ὥσπερ εἰργασμένον τὸ ἐγναμμένον».

Οὕτως ἔξεδωκεν ὁ Bekker, ὁ δὲ Er. Bethe προσέθεσε (μετὰ τὸ ὠσπερ) ἐκ τοῦ κώδικος A τὴν φράσιν: ἐν ὅρει², ἥτις ὅμως ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς περιττεύον ἐκ τῆς φύσις παρασημείωμα. Οὐ νοῦς τοῦ χωρίου δὲν δύναται, νομίζω, παρὰ νὰ εἴναι ἀπλούστατα ὁ ἔξης: Οἱ κωμικοὶ ἀποκαλοῦν τὸ ἄγναπτον ἴμάτιον ὀρεινὸν (δηλ. βουνήσιο, ἄγριο, φυσικὸ) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐγναμμένον, διότι τὸ ἐγναμμένον εἴναι ὠσπερ εἰργασμένον (δηλ. σᾶν δουλεμένο, ἥμερο, τεχνικό). Οὐ νοῦς δὲ αὐτὸς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ τὴν προσθήκην τοῦ: γάρ εἰς τὸ κείμενον, ἥτοι διορθώνω τὸ χωρίου ὡς ἔξης: «Τὸ δὲ ἄκναπτον ἴμάτιον ὀρεινὸν οἱ μέσοι κωμικοί, ὥσπερ ⟨γάρ⟩ εἰργασμένον τὸ ἐγναμμένον». Εὔκολον δ' ᾧτο νὰ παραλειφθῇ κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τὸ γάρ, ἐνεκα τοῦ τελικοῦ ρ τοῦ: ὠσπερ καὶ τοῦ μεθεπομένου ργ τοῦ: εἰργασμένον.

RÉSUMÉ

L'auteur montre que le «Onomasticon» de Pollux est un recueil terminologique, et il suppose que certains éclaircissements ou justifications rencontrées dans les introductions qui précèdent les livres du recueil soient des réponses du précepteur Pollux à des remarques ou reproches faites par son élève, le prince imperial Commode. Ensuite, l'auteur montre que le passage: B. 37 est bien sain, et le passage: Z. 69 doit être corrigé comme il suit: «τὸ δὲ ἄκναπτον ἴμάτιον ὀρεινὸν οἱ μέσοι κωμικοί, ὥσπερ ⟨γάρ⟩ εἰργασμένον τὸ ἐγναμμένον».

N. ΒΕΗ καὶ I. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ.—Τὸ σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ Φεραίου καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἔργου τούτου*.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΠΡΟΣΕΔΡΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ.—Ποῖος ὁ ὄμφακίας ἡ ὄμφακίτης οἶνος, ὑπὸ Βάσου Δ. Κριμπᾶ.

Μεταξὺ τῶν ὑπερτριακοσίων ὀνομασιῶν, τὰς ὅποιας ἐχρησιμοποίουν οἱ παλαιότεροι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διὰ τοὺς οἶνους των ἀπαντοῦν καὶ αἱ ὀνομασίαι:

¹ Ο Χ. Χαριτωνίδης (Αθηνᾶς 34,85) διορθώνει: ραφήν ἢ συμβολὴν.

² Οθεν δ Χαριτωνίδης (Αθηνᾶς 34, 99) διορθώνει: ὡς τὸ ἐν ὅρει εἰργασμένον οὐκ ἐγναμμένον.

* Ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1949 εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Ιω. Θωμαπούλου, εἰς σχῆμα 8ον καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: L'original de l'École des Amants delicats de Rhigas Velenstinlis.